

УДК 37.091.4:82-94(075.8)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.648>

Касаткін О. С.*,
orcid.org/0000-0003-3323-8069

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНЕЗИ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто понятійно-категорійний апарат у контексті дослідження генези шкільної літературної освіти в Україні. Визначено, що в період активних змін освітніх парадигм важливо розуміти складні процеси, що відбуваються в літературній освіті. Актуальність дослідження полягає в тому, що воно може бути корисним для педагогічної практики, розроблення навчальних програм і формулювання освітньої політики.

Із методологічного погляду, у статті застосовано комплексний підхід, що поєднує теоретичні засади з педагогіки, методики викладання літератури в школі й теорії літератури. Завдяки системному аналізу наявних джерел та емпіричних досліджень визначено ключові категорії та поняття, потрібні для вивчення генези шкільної літературної освіти. Авторами досліджено понятійну базу сфери шкільної літературної освіти та запропоновано визначення ключових термінів, а саме «літературна освіта», «шкільна літературна освіта» та «генеза шкільної літературної освіти».

Понятійно-категорійний апарат є фундаментальною основою для дослідження генези й розвитку шкільної літературної освіти. Завдяки систематизованій структурі ключових понять і категорій дослідники можуть ефективно аналізувати, інтерпретувати та поглиблювати розуміння складних процесів, що відбуваються в літературній освіті. Цей термінологічний апарат забезпечує структурований підхід до вивчення різних елементів, як-от розроблення навчальних програм, педагогічні стратегії, активність здобувачів освіти та соціокультурні чинники.

Висновки дослідження наголошують на важливості цілісного підходу до вивчення літературної освіти, підкреслюючи потребу міждисциплінарної співпраці та інновацій у методиці викладання. До того ж вони вказують на важливість виховання в учнів любові до літератури, навичок критичного мислення та культурної обізнаності.

Ключові слова: літературна освіта, шкільна літературна освіта, генеза шкільної літературної освіти, зарубіжна література, українська література.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому дискурсі ефективність шкільної літературної освіти має важливе значення, оскільки вона відіграє вирішальну роль у формуванні в учнів навичок критичного мислення, культурного сприйняття та мовної компетенції. Водночас для оцінювання та вдосконалення розвитку шкільної літературної освіти існує актуальна потреба в понятійно-категорійному апараті, що забезпечить структуровану й систематизовану основу для досліджень та аналізу [6, с. 38].

Аналіз досліджень. Дослідження літературної освіти зазнали значної трансформації, що відображає зміни в освітніх парадигмах, суспільних нормах і технологічних досягненнях. Попередні роботи зосереджувалися на канонічних текстах і традиційних педагогічних підходах. Проте сучасні дослідження охоплюють різноманітні літературні жанри, мультикультурні погляди та цифрові платформи для викладання і навчання.

Для вивчення літературної освіти науковці (Г. Корицька, С. Богдзівич, Д. Бондар, Н. Гоголь, Т. Дятленко, Г. Клочек, Є. Хриков, Т. Качак, Л. Березівська, С. Жила, Є. Пасічник, Ю. Бондаренко, В. Шуляр) застосовують різноманітні теоретичні підходи, як-от: когнітивна психологія, соціокультурна теорія, теорія читацької реакції та теорія

*© Касаткін О. С.

критичної грамотності. Вони дають уявлення про те, як здобувачі освіти взаємодіють із текстами, конструюють значення та розвивають навички розвитку критичної грамотності [24, с. 6].

У центрі уваги дослідників (Н. Волошина, Т. Яценко, О. Ніколенко, Ю. Ковбасенко, А. Ситченко, Л. Нежива, Н. Комарівська, Ю. Ісаєва, О. Бандура, Г. Давиденко, О. Мазуркевич) – розроблення навчальних програм і стратегій викладання літературної освіти. У дослідженнях вивчається ефективність різних педагогічних підходів, як-от читацькоорієнтоване навчання, тематичні блоки та жанрові схеми [19, с. 117].

Оцінювання літературних знань здобувачів освіти створює проблеми як для освітян, так і для науковців. Хоч стандартизовані тести забезпечують кількісну інформацію, вони можуть не відображати всю повноту літературного розуміння та інтерпретації. Альтернативні методи оцінювання, зокрема оцінювання портфоліо, завдання, що базуються на результатах роботи, та щоденники рефлексії, пропонують більше інформації про розвиток учнів як читачів й авторів [12, с. 85].

Метою статті є розкриття та аналіз понятійно-категоріального апарату, потрібного для дослідження генези й розвитку шкільної літературної освіти, що дасть змогу науковцям і практикам зрозуміти, що є літературна освіта в школі.

Виклад основного матеріалу. Шкільна літературна освіта включає набір понять і дослідницьких категорій, які мають фундаментальне значення для формування в учнів розуміння й сприйняття літератури. За своєю сутністю літературна освіта має на меті розвивати навички критичного мислення, сприяти емпатії та підвищувати культурну грамотність через вивчення літературних текстів. Працюючи з різними жанрами, стилями і темами, школярі не лише вдосконалюють знання мови, але й отримують знання про людський досвід, суспільні проблеми та історичний розвиток літератури. Комплексний підхід до літературної освіти охоплює кілька базових понять і дослідницьких категорій, необхідних для ефективного викладання і навчання.

Дослідницькі категорії у шкільній літературній освіті охоплюють широкий спектр тем, зокрема розроблення навчальних програм, педагогічні підходи та вплив літератури на когнітивний і соціально-емоційний розвиток. Освітняни-дослідники досліджують ефективні стратегії викладання літератури, як-от дослідницьке навчання, проєктне навчання та інтеграція технологій у викладання літератури. Вони вивчають роль літератури у вихованні емпатії, просуванні соціальної справедливості та формуванні культурної компетентності учнів. Дослідження у сфері шкільної літературної освіти мають міждисциплінарний характер і ґрунтуються на знаннях з таких галузей, як теорія літератури, психологія, лінгвістика та педагогіка [3, с. 11].

Понятійно-категоріальний апарат дослідження генези шкільної літературної освіти забезпечує фундаментальні засади для вивчення багатогранності літературної освіти в освітньому просторі. Літературна освіта охоплює педагогічні практики та підходи, спрямовані на сприяння розумінню, сприйняттю та критичному ставленню учнів до літератури. Отже, до основних понять слід віднести такі: «літературна освіта», «шкільна літературна освіта» та «генеза шкільної літературної освіти».

Літературна освіта, шкільна літературна освіта та її генеза досліджувалися та визначалися різними вченими, педагогами та укладачами словників упродовж багатьох років, відображаючи еволюцію розуміння ролі літератури в освіті. Ці поняття є невід’ємними для розвитку критичного мислення, культурного сприйняття та володіння мовою серед учнів.

Так, Т. Яценко зазначає, що літературна освіта – це «процес передачі знань і розуміння літератури, включно з різними жанрами, формами, стилями та літературним аналізом, зазвичай за допомогою формальних або неформальних засобів» [25, с. 216]. Мету літературної освіти дослідниця вбачає в розвитку критичного мислення, повазі до культурної спадщини та навичках ефективної комунікації через вивчення письмових творів [там само].

Поняття «літературна освіта», за Г. Клочком, трактується як «безперервний навчальний процес, яким передбачається оволодіння мистецтвом слова, формування естетичних і художніх смаків людини» [10, с. 3].

У Концепції літературної освіти, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 № 58, зазначено, що «літературна освіта – це навчально-виховна система вивчення літератури в загальноосвітніх закладах України» [13, с. 59]. У середніх загальноосвітніх закладах України літературну освіту учнів від 5 по 11 клас забезпечують такі навчальні дисципліни, як «українська література»; «світова література»; інтегрований курс «література (рідна і світова)» для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами, що використовуються в Україні; курси за вибором і факультативи [там само, с. 60].

Т. Качак визначає літературну освіту як «безперервний навчальний процес, яким передбачається оволодіння мистецтвом слова, формування естетичних і художніх смаків людини» [9, с. 8]. Дослідниця також структурує формальну (інституційну) літературну освіту, що реалізується в закладах України різних типів (заклади дошкільної, загальної середньої та вищої освіти). Ця структура відзначається послідовністю, наступністю й поступовим збагаченням знань, розвитком умінь і навичок дітей [там само, с. 3].

Слід також згадати поняття «вища літературна освіта», що стосується підготовки філологів та частково вчителів початкової школи. Г. Клочек зазначає, що «вища літературна освіта, як і кожний інший вид уже сформованої професійної освіти, є певним системноцілісним утворенням, в якому без особливих проблем можна виділити важливі складові, функціонування яких і забезпечує освітній процес». Частини й етапи літературної освіти відрізняються принципами відбору літературних текстів, побудовою програм і відповідних методик, але поміж ними має бути тісний зв'язок і наступність, адже всі разом вони складають єдину систему літературної освіти [11].

О. Ніколенко визначає літературну освіту як «навчально-виховну систему вивчення літератури в загальноосвітніх закладах України, яка охоплює весь період навчання учнів з 1 по 12 клас» [16].

У контексті дослідження шкільної літературної освіти доцільним є аналіз поняття «школа», адже його зміст включає складові, що відображають етапність і специфіку цього процесу. Порівняння термінів «навчальний заклад», «освітня установа», «школа», «загальноосвітня школа» дає змогу простежити еволюцію дефініцій і наблизитися до розуміння школи як складної соціально-педагогічної категорії. За визначенням Інституту статистики ЮНЕСКО, навчальний заклад – це офіційна організація, основною метою якої є надання освіти [27]. Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначає заклад загальної середньої освіти як такий, що здійснює освітню діяльність у цій сфері [8]. Від 1990-х років загальну середню освіту в Україні надають різні типи закладів – середня школа, гімназія, ліцей тощо. Водночас найбільш типовим є структура трирівнева середньої загальноосвітньої школи: початкова, основна та старша [7]. Отже, узагальнено термін «школа» можна трактувати як освітній заклад, що забезпечує реалізацію повного циклу загальної середньої освіти.

Розвиваючи поняття шкільної літературної освіти, звертаємося до дослідження Д. Боднара, який уточнює: «шкільна літературна освіта – це особливий аспект літературної освіти, що відбувається у формальному освітньому середовищі, наприклад, у школах чи освітніх установах. Шкільна літературна освіта включає навчання на основі навчальної програми, класні заходи та оцінювання, спрямовані на розвиток літературних навичок учнів, розуміння, інтерпретацію та оцінювання літератури в академічних рамках. Вона часто передбачає вивчення канонічних текстів, літературних напрямів і літературної критики, пристосованих до різних вікових груп і освітніх рівнів» [1].

Відповідно до логіки дослідження потрібно також звернутися до понять «розвиток» і «генеза».

Для прикладу, В. Столяров розглядає розвиток як «процес і результат змін, при з'ясуванні сутності якого передбачається визначення предмета, який змінюється, та аналіз того, що з ним відбувається». Л. Мельник визначає розвиток як «незворотну, спрямовану, закономірну зміну системи на основі реалізації внутрішньо притаманних їй механізмів самоорганізації», підкреслюючи, що розвиток – «це результат синергетичного ефекту проявів трьох властивостей – безповоротності, спрямованості, закономірності, а також упорядкованість та активна роль внутрішніх механізмів самоорганізації» [15, с. 23].

Новий тлумачний словник української мови дає дефініцію: «розвиток – зміна, яка виникає, коли поступові кількісні зміни призводять до глибоких, незворотних якісних зрушень, що виявляються у збагаченні й диференціації елементів суспільних структур і відношень між ними» [18, с. 79].

Слід також зауважити, що поява нових ідей, розширення дослідницьких програм, диференціація науки, розвиток дисциплін, світове визнання теоретичних результатів, розвиток понятійного апарату, розвиток багатоваріантних методів розв'язання педагогічних проблем, наявність комплексних колективних дослідницьких проблем, зростання відповідності досліджень потребам практики свідчать про розвиток педагогічної науки [21].

Філософський словник за редакцією М. Гетьманчука визначає, що «генеза – це поняття, яке визначає виникнення, походження, формування та розвиток предметів і явищ» [20, с. 52].

В онлайн-довіднику українських слів генеза трактується як «процес становлення та розвитку чогось нового». Це термін, який часто використовується в науці, особливо в біології та геології. Це поняття має глибоке значення, оскільки допомагає нам розуміти, як виникають і розвиваються різні явища в природі [5].

У Великій українській енциклопедії дефініція «генеза» описана як «поняття, що відображає виникнення, походження і закономірний розвиток подій, явищ, речей та ін.» [2].

Отже, такі філософські категорії, як «розвиток» та «генеза», хоча й можуть розглядатися як близькі за змістом або навіть частково синонімічні, все ж не є тотожними. Обидва поняття пов'язані з процесуальністю, динамікою змін і переходом від одного стану до іншого. Однак важливою смисловою ознакою категорії «генеза» є акцент на виникненні, зародженні, формуванні чогось нового – ідеться про початкові етапи буття явища, коли воно лише набуває визначеності. На відміну від цього, поняття «розвиток» передбачає вже певну структурованість і тяглість змін, що відбуваються в межах наявного об'єкта або процесу. Тобто «генеза» акцентує на початку становлення, тоді як «розвиток» – на поступовій еволюції та внутрішній логіці змін.

Тож поняття «генеза» є ширшим за своїм значенням за «розвиток», оскільки охоплює не лише поступальні зміни в межах уже сформованої системи, але й початкові умови, передумови та чинники, що спричиняють появу нового явища. У цьому сенсі «генеза» включає як власне момент зародження, так і попередні етапи, що передують існуванню об'єкта або процесу в його розвиненій формі. Тобто «генеза» охоплює ширший спектр фаз буття – від передумов і початкового оформлення до моменту, коли можливий подальший розвиток у класичному розумінні цього терміна.

Літературна освіта охоплює вивчення та поцінування літератури в різних її формах, зокрема художньої прози, поезії, драматургії та нехудожньої літератури. Вона має на меті розвивати глибинне розуміння літературних творів, їхніх тем, стилів та історичного контексту. Літературна освіта виходить за межі простого розуміння прочитаного; вона передбачає критичний аналіз, інтерпретацію та рефлексію, сприяє розвитку емпатії, креативності й інтелектуальному зростанню.

На думку відомих теоретиків літератури, як-от Т. Яценко [26] і Т. Дятленко [6], літературна освіта потрібна для розвитку всебічно розвиненої особистості, здатної

до взаємодії зі складними ідеями та різноманітними поглядами. Так, Т. Яценко стверджує, що література дає уявлення про стан людини, допомагаючи їй досягнути складність суспільства і самої себе, а Т. Дятленко наголошує на трансформаційній силі літератури, припускаючи, що вона дозволяє читачам вийти за межі своїх безпосередніх обставин й уявити нові можливості.

У контексті формальної освіти шкільна літературна освіта – це структуроване навчання та навчальна програма, призначена для передання учням літературних знань і навичок. Вона починається в початковій школі і продовжується в середній та вищій школі, охоплюючи різні літературні жанри, періоди та культурні традиції. Шкільна літературна освіта має на меті розвивати в учнів навички грамотності, аналітичні здібності та культурну обізнаність, прищеплюючи їм повагу до літератури на все життя [22, с. 161].

Шкільна літературна освіта як частина літературної освіти зосереджена на інтеграції літератури в навчальні програми формальних освітніх закладів, як-от середня та початкова школи. Вона включає низку навчальних стратегій, методів оцінювання та навчальних програм, адаптованих для задоволення різноманітних запитів та інтересів учнів на різних рівнях навчання. Шкільна літературна освіта має не лише передавати знання про літературні тексти, а й виховувати читача впродовж життя, роблячи його здатним свідомо взаємодіяти з літературою в усіх її формах [17, с. 135].

Розвиток шкільної літературної освіти передбачає безперервний процес удосконалення та покращення методів, ресурсів і підходів до навчання літератури в освітніх закладах. Він охоплює розроблення навчальних програм, педагогічних стратегій, підготовку вчителів та інтеграцію технологій і різноманітних літературних поглядів для задоволення потреб учнів та освітніх стандартів, що змінюються. Метою розвитку шкільної літературної освіти є сприяння залученню учнів до літератури, популяризація грамотності та виховання читачів і критично мислячих людей впродовж усього життя [23, с. 241].

Генеza шкільної літературної освіти передбачає появу, еволюцію й удосконалення освітніх практик і політик, спрямованих на підвищення якості та ефективності викладання літератури в школах. Це стосується дослідження педагогічних теорій, розроблення навчальних програм, підготовки вчителів та практики оцінювання. Аналізуючи чинники, що впливають на викладання та вивчення літератури в школі, дослідники намагаються виявити найкращі практики, вирішити проблеми та сприяти інноваціям у літературній освіті.

Одним із ключових аспектів понятійно-категоріального апарату досліджень генези шкільної літературної освіти є вивчення освітніх програм і стандартів. У цих документах окреслено навчальні цілі, змістові очікування та показники результативності літературної освіти на різних рівнях навчання. Аналіз освітніх програм дає змогу дослідникам оцінити, якою мірою літературна освіта відповідає загальним цілям навчання, зокрема таким, як володіння мовою, критичне мислення та культурна компетентність.

Практики оцінювання у шкільній літературній освіті є предметом чималого дослідницького інтересу. Науковці вивчають різні методи оцінювання розуміння, аналізу та інтерпретації учнями літературних текстів, а також їх здатності ефективно висловлювати свої думки в письмовій формі та під час дискусій. Сюди входить як поточне оцінювання, для прикладу – вікторини та письмові завдання, так і підсумкове оцінювання, зокрема стандартизовані тести та контрольні роботи.

Аналіз генези шкільної літературної освіти також вивчає роль учителів у формуванні досвіду сприйняття літератури учнями. Сюди входять дослідження програм підготовки вчителів, можливостей професійного розвитку та практик роботи в класі, які сприяють ефективному викладанню літератури. Дослідники також вивчають ставлення, переконання та навчальні стратегії вчителів, а також те, як вони долають проблеми та можливості у викладанні літератури.

Важливим аспектом дослідження генези шкільної літературної освіти є історичні особливості її становлення та розвитку, що простежуються від давніх цивілізацій до сучасних освітніх систем. У Месопотамії, Єгипті та Греції літературна освіта була доступною переважно еліті й ґрунтувалася на вивченні класичних текстів та філософських ідей, що формували моральні чесноти та громадянську свідомість [4, с. 184]. У Середньовіччі провідну роль у формуванні освітніх практик відіграла християнська церква, упроваджуючи релігійні тексти в освітній процес через кафедральні школи та монастирі [4, с. 186]. Епоха Відродження ознаменувалася поверненням до античної літератури та гуманістичних цінностей, а поява друкарського верстата сприяла поширенню знань і доступності літературних творів [4, с. 187]. У XVII–XVIII століттях доба Просвітництва започаткувала перехід до світської освіти, ідеї загальної грамотності та розвитку особистості через читання літератури [22, с. 158]. XIX століття, позначене індустріалізацією, принесло із собою стандартизацію навчальних програм, запровадження обов’язкової освіти та формалізацію літературної освіти як окремої дисципліни. У цей час акцент було зроблено на вивченні національної літератури як засобу формування мовної компетентності, патріотизму та соціальної згуртованості [14, с. 175].

Сьогодні шкільна літературна освіта продовжує розвиватися відповідно до цифрових технологій, демографічних процесів, що зазнають постійних коливань, та нових освітніх теорій. Освітняни вирішують питання цифрової грамотності, медіаграмотності та ролі літератури в епоху інформаційного перенасичення. Безперервний дискурс довкола канонів, репрезентації та інклюзивності наголошує на важливості забезпечення того, щоб літературна освіта враховувала різні характери та ідентичності здобувачів освіти.

Упродовж усього історичного періоду на шкільну літературну освіту впливало безліч чинників, зокрема педагогічні аспекти; суспільно-культурні чинники; розвиток технологій. Їхню характеристику наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Чинники впливу на шкільну літературну освіту

<i>Соціальні та культурні чинники</i>	<i>Педагогічні чинники</i>	<i>Технологічні інновації та їхня інтеграція в освітній процес</i>
<ul style="list-style-type: none"> – соціально-економічний статус здобувачів освіти та їхніх сімей; – культурне походження та різноманітність у студентському середовищі; – ставлення суспільства до літератури та читання; – доступність літературних ресурсів та бібліотек у суспільстві; – культурні тенденції та рухи, що впливають на літературні вподобання. 	<ul style="list-style-type: none"> – розроблення та впровадження навчальних програм з акцентом на літературну освіту; – методика викладання та підходи до викладання літератури; підготовка вчителів та професійний розвиток у сфері викладання літератури; – методи та інструменти оцінювання, що використовуються для оцінювання навичок літературного розуміння та аналізу творів; – інтеграція літературної освіти з другими предметами та міждисциплінарні методи навчання. 	<ul style="list-style-type: none"> – інтеграція цифрових платформ та електронних книг у літературну освіту; – онлайн-ресурси для літературного аналізу, обговорення та співпраці; – освітні додатки та програмне забезпечення для покращення сприйняття прочитаного; – додатки віртуальної та доповненої реальності для літературного читання з ефектом занурення; – доступ до онлайн-баз даних та архівів для дослідження та вивчення літературних творів.

Джерело: [4].

На формування літературної освіти впливають і більш загальні суспільні тенденції та зміни. Для прикладу, технологічний прогрес трансформував способи доступу до літератури, її споживання та аналізу в цифрову епоху. Цифрові інструменти та ресурси пропонують нові можливості для інтерактивного навчання і глобальної взаємодії у вивченні літератури.

У ході дослідження ми здійснили спробу визначити ключові поняття, а саме «літературна освіта», «шкільна літературна освіта» і «генеза шкільної літературної освіти».

Так, під поняттям «літературна освіта» ми розуміємо *цілісний і системно організований процес засвоєння художньої літератури як форми мистецького відбиття дійсності, що сприяє формуванню читацької культури, естетичних орієнтацій, інтерпретаційних умінь, критичного мислення, мовленнєвої компетентності та емпатійного сприйняття світу. Літературна освіта виконує не лише когнітивну, а й ціннісно-виховну функцію, інтегруючи знання про літературу в загальнокультурний розвиток особистості.*

Поняття «шкільна літературна освіта» визначаємо як *неперервний, систематизований освітній процес, що реалізується в межах закладів загальної середньої освіти та спрямований на глибоке засвоєння літератури як виду мистецтва, що передбачає оволодіння елементами літературознавчого аналізу, формування естетичного смаку, розвиток інтелектуальних, творчих і моральних якостей здобувачів освіти, а також вироблення навичок усвідомленого, критичного й емоційно-залученого читання.*

І зрештою, поняття «генеза шкільної літературної освіти» – *це процес формування й розвитку системи вивчення літератури в закладах загальної середньої освіти, що охоплює передумови, умови та чинники її зародження, становлення й трансформації, спрямованої на глибоке опанування літератури як мистецтва та формування навичок усвідомленого, критичного й емоційно-залученого читання. Поняття охоплює як передумови появи шкільної літературної освіти, так і її подальший розвиток, трансформацію освітніх цілей, дидактичних принципів, підходів до навчання та змістового наповнення. Отже, аналіз генези шкільної літературної освіти дозволяє виявити логіку змін у підходах до вивчення літератури, визначити етапи її інституціоналізації та культурно-освітні впливи на формування навчального предмета (комплексу предметів).*

Висновки. У результаті дослідження понятійно-категорійного апарату встановлено, що терміни «літературна освіта», «шкільна літературна освіта» та «генеза шкільної літературної освіти» потребують чіткого розмежування й узгодженого вживання у науковому дискурсі. Літературна освіта розглядається як цілісний процес оволодіння системою літературних знань, формування читацької культури, естетичного смаку та критичного мислення. Шкільна літературна освіта постає як структурований компонент загальної середньої освіти, що реалізується в межах навчального процесу та спрямований на формування літературної компетентності учнів згідно з освітніми стандартами. Водночас поняття «генеза шкільної літературної освіти» охоплює історичний розвиток цього явища з урахуванням суспільно-політичних, культурних і педагогічних чинників. Проаналізовані терміни дозволяють сформулювати методологічне підґрунтя для подальших досліджень у галузі історії педагогіки та літературної освіти.

Перспективи подальшого вивчення полягають у глибшому аналізі національних моделей літературної освіти, зіставленні зарубіжного та вітчизняного досвіду, а також у дослідженні змін змісту й методів викладання літератури в умовах цифровізації освіти й трансформацій гуманітарного знання у XXI столітті.

Список використаних джерел:

1. Боднар Д. Загальнотеоретичні засади шкільної літературної освіти в педагогічній спадщині О. Р. Мазуркевича. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2018. № 1 (20). С. 244–249.

2. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D1%81>
3. Гоголь Н. В. Методологічні підходи в історико-педагогічному дослідженні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій.* 2021. № 74 (1). С. 8–13. Doi: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-1.1>
4. Гоголь Н. В. Періодизація розвитку шкільної літературної освіти на засадах культурологічного підходу (1950–2016 рр.). *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки.* 2022. № 48. С. 180–189. Doi: [10.31376/2410-0897-2022-1-48-180-189](https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-1-48-180-189).
5. Довідник українських слів проекту «Що таке.укр». URL: <https://xn----8sbptrz0c.xn--j1amh/%D0%B3%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0.html>
6. Дятленко Т. І. Читання літератури дітьми шкільного віку як актуальна проблема сучасної освіти. *Педагогічні науки.* 2018. № 1 (85). С. 36–39.
7. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
9. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 44 с.
10. Клочек Г. Д. Вища літературна освіта в контексті Болонського процесу. URL: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Klochek.htm>
11. Клочек Г. Д. Концепція літературної освіти. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
12. Комарівська Н. О., Лапшина І. М., Франчук Н. Л. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання. *Теорія виховання.* 2020. С. 83–87. Doi: [10.31652/2415-7872-2020-61-83-87](https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-83-87)
13. Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі. *Директор школи (Шкільний світ).* 2011. № 27/28. С. 58–63.
14. Корицька Г., Богдзівич С. Можливості інтеграції елементів медіадидактики у шкільну мовно-літературну освіту. *Український педагогічний журнал.* 2021. № 4. С. 171–179. Doi: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-171-179>
15. Мельник Л. Г. Фундаментальні основи розвитку. Суми: Університетська книга, 2003. 288 с.
16. Ніколенко О. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі. *Українська мова та література.* 2008. № 3/4. С. 37–42.
17. Нежива Л., Паламар С. Інноваційні технології в літературній освіті майбутніх учителів початкової школи. *Освітологічний дискурс.* 2020. № 31 (4). С. 129–142.
18. Новий тлумачний словник української мови: 42000 слів: у чотирьох томах / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. Київ: Аконіт. 1998. Т. 4: РОБ. 941 с.
19. Ситченко А., Баденкова В., Корнієнко І. Структуризація навчальної діяльності як фактор якості шкільної мовно-літературної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* 2020. № 4. С. 113-119. Doi: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2020.224138>
20. Філософія. Словник: персоналії, категорії, поняття та терміни / В. С. Бліхар, Х. М. Войтович, Н. В. Гайворонюк та ін.; за ред. М. П. Гетьманчука. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 228 с.
21. Хриков Є. М. Методологічна функція законів та закономірностей розвитку педагогічної науки в історико-педагогічних дослідженнях. *Педагогічні науки : зб. наук. пр.* Херсон, 2005. Вип. XXXX. С. 37–42.
22. Яценко Т. О. Компетентнісний підхід як основа модернізації шкільної літературної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.: Педагогічні науки.* 2018. № 2 (1). С. 156–165. Doi: [10.31376/2410-0897-2018-1-37-156-165](https://doi.org/10.31376/2410-0897-2018-1-37-156-165)
23. Яценко Т. О. Мистецький контекст в оновленому змісті сучасної шкільної літературної освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2020. № 48. С. 238–245.
24. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2019. № 3 (326). С. 1–8.
25. Яценко Т. О. Формування читацької грамотності учнів у системі шкільної літературної освіти: психолого-педагогічний аспект. *Науковий часопис НПУ імені Н. П. Драгоманова.* 2021. № 79 (2). С. 214–218. Doi: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.46>

26. Яценко Т. Підручник літератури як засіб розвитку самостійної читацької діяльності учнів у реаліях Нової української школи. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. № 27. С. 299-307.
27. Educational institution: definition. URL: <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/educational-institution>

References:

1. Bodnar D. (2018). Zagal'noteoretychni zasady shkil'noi literaturnoi osvity v pedahohichnii spadshchyni O. R. Mazurkevycha [The General Theoretical Principles of School Literary Education in the Pedagogical Legacy of O. R. Mazurkevych]. *Naukovyi visnyk Melitopols'koho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu. Serii: Pedahohika*, 1 (20), 244–249. [in Ukrainian].
2. Velyka ukrains'ka entsyklopediia [Great Ukrainian Encyclopedia]. (n.d.). Retrieved from <https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D1%81> [in Ukrainian].
3. Hohol' N. V. (2021). Metodolohichni pidkhody v istoryko-pedahohichnomu doslidzhenni. [Methodological Approaches in Historical-Pedagogical Research]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii*, 74 (1), 8-13. doi <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-1.1> [in Ukrainian].
4. Hohol' N. V. (2022). Periodyzatsiia rozvytku shkil'noi literaturnoi osvity na zasadakh kul'turolohichnoho pidkhodu (1950-ti – 2016 rr.). [Periodization of the Development of School Literary Education based on Cultural Approach Principles (1950s – 2016)]. *Visnyk Hlukhivs'koho natsional'noho pedahohichnogo universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 48, 180-189. doi: 10.31376/2410-0897-2022-1-48-180-189 [in Ukrainian].
5. Dovidnyk ukrains'kykh sliv proiektu "Shcho take.ukr" [Dictionary of Ukrainian Words of the Project "What is.ukr"]. (n.d.). Retrieved from <https://xn----8sbptrz0c.xn--j1amh/%D0%B3/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0.html> [in Ukrainian].
6. Diatlenko T. I. (2018). Chytannia literatury ditmy shkil'noho viku yak aktualna problema suchasnoi osvity. [Reading Literature by School-Aged Children as a Current Issue in Modern Education]. *Zbirnyk naukovykh prats. Serii: Pedahohichni nauky*, 1 (85). 36–39. [in Ukrainian].
7. Zakon Ukraïny "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukraïny "Pro povnu zahal'nu seredniu osvitu" [Law of Ukraine "On Complete General Secondary Education"]. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
9. Kachak, T. B. (2017). *Literaturna osvita molodshykh shkolariv: navchal'no-metodychnyi posibnyk* [Literary Education of Primary School Students: Educational and Methodical Manual]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
10. Klochek, H. D. (n.d.). *Vyshcha literaturna osvita v konteksti Bolons'koho protsesu* [Higher Literary Education in the Context of the Bologna Process]. Retrieved from <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Klochek.htm> [in Ukrainian].
11. Klochek, H. D. (n.d.). *Kontseptsiiia literaturnoi osvity* [Concept of Literary Education]. Retrieved from http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/ [in Ukrainian].
12. Komarivska N. O., Lapshyna I. M., Franchuk N. L. (2020). Literaturna osvita ditei doshkil'noho ta molodshoho shkil'noho viku v konteksti estetychnoho vykhovannia. [Literary Education of Preschool and Young School-Age Children in the Context of Aesthetic Development]. *Teoriia vykhovannia*, 83-87. doi 10.31652/2415-7872-2020-61-83-87 [in Ukrainian].
13. Kontseptsiiia literaturnoi osvity v 11-richnii zahal'noosvitnii shkoli [The Concept of Literary Education in the 11-Year Secondary School]. (2011). *Dyrektor shkoly (Shkil'nyi svit)* [School Principal (School World)], (27/28), 58–63. [in Ukrainian].
14. Koryts'ka H., Bohdziievych S. (2021). Mozhlyvosti intehratsii elementiv mediadydaktyky u shkil'nu movno-literaturnu osvitu. [Opportunities for Integrating Elements of Media Didactics into School Language and Literary Education.]. *Ukrayins'kyi pedahohichniy zhurnal*, 4, 171–179. doi <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-171-179> [in Ukrainian].
15. Mel'nyk, L. H. (2003). *Fundamental'ni osnovy rozvytku* [Fundamental Foundations of Development]. Sumy: Universytets'ka knyha. [in Ukrainian].
16. Nikolenko, O. (2008). Kontseptsiiia literaturnoi osvity v 12-richnii zahal'noosvitnii shkoli [The Concept of Literary Education in the 12-Year Secondary School]. *Ukrains'ka mova ta literatura* [Ukrainian Language and Literature], (3/4), 37–42. [in Ukrainian].

17. Nezhiva L., Palamar S. (2020). Innovatsiyni tekhnolohii v literaturnii osviti maibutnixh uchyteliv pochatkovoï shkoly. [Innovative Technologies in Literary Education for Future Primary School Teachers]. *Osvitohichnyi dyskurs*, 31 (4), 129–142. [in Ukrainian].
18. Yaremenko, V. V., & Slipushko, O. M. (Eds.). (1998). *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrains'koï movy: 42000 sliv: u chotyrokhh tomakh. T. 4: ROB* [The New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language: 42,000 words: in four volumes. Vol. 4: ROB]. Kyiv: Akonit. [in Ukrainian].
19. Sitchenko A., Badenkova V., Korniienko I. (2020). Strukturyzatsiia navchalnoi diialnosti yak faktor yakosti shkilnoi movno-literaturnoi osvity. [Structuring Educational Activities as a Factor in the Quality of School Language and Literature Education]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 4, 113-119. doi: 10.31499/2307-4906.4.2020.224138 [in Ukrainian].
20. Blikhar, V. S., Voitovych, Kh. M., & Haivoroniuk, N. V. et al. (2010). *Filosofii. Slovnyk: personalii, katehorii, poniattia ta terminy* [Philosophy. Dictionary: Personalities, Categories, Concepts and Terms] (M. P. Het'manchuk, Ed.). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. [in Ukrainian].
21. Khrykov, Ye. M. (2005). Metodolohichna funktsiia zakoniv ta zonomirnostei rozvytku pedahohichnoi nauky v istoryko-pedahohichnykh doslidzhenniakh [The Methodological Function of Laws and Regularities of the Development of Pedagogical Science in Historical-Pedagogical Studies]. *Pedahohichni nauky*, XXXX, 37–42. Kherson. [in Ukrainian].
22. Yatsenko, T. O. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova modernizatsii shkilnoi literaturnoi osvity. [The Competency-Based Approach as the Foundation for Modernizing School Literary Education]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky*, 2 (1), 156–165. doi: 10.31376/2410-0897-2018-1-37-156-165 [in Ukrainian].
23. Yatsenko, T. O. (2020). Mystetskyi kontekst v onovlenomu zmisti suchasnoi shkilnoi literaturnoi osvity. [The Artistic Context in the Renewed Content of Contemporary School Literary Education]. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*, 48, 238–245. [in Ukrainian].
24. Yatsenko, T. O. (2019). Rozvytok chytatskoi kompetentnosti uchniv litseiu u konteksti novoi paradigmy shkilnoi literaturnoi osvity. [Development of Reading Competence of Lyceum Students in the Context of the New Paradigm of School Literary Education]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 3 (326), 1–8. [in Ukrainian].
25. Yatsenko, T. O. (2021). Formuvannia chytatskoi hramotnosti uchniv u systemi shkilnoi literaturnoi osvity: psykholoho-pedahohichnyi aspekt. [Formation of Students' Reading Literacy within the School Literary Education System: Psychological-Pedagogical Aspect]. *Naukovyi chasopys NPU imeni N. P. Drahomanova*, 79 (2), 214–218. doi: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.46> [in Ukrainian].
26. Yatsenko, T. (2021). Pidruchnyk literatury yak zasib rozvytku samostiinoï chytatskoi diialnosti uchniv u realiiakh Novoi Ukrainskoi Shkoly. [The Literature Textbook as a Means of Developing Independent Reading Activities for Students in the Context of the New Ukrainian School]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 27, 299–307. [in Ukrainian].
27. UNESCO Institute for Statistics. (n.d.). *Educational institution: definition*. Retrieved from <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/educational-institution>

Kasatkin O. S.,
orcid.org/0000-0003-3323-8069

CONCEPTUAL-CATEGORICAL FRAMEWORK FOR STUDYING THE GENESIS OF SCHOOL LITERARY EDUCATION IN UKRAINE

The article examines the conceptual and categorical framework in the context of studying the genesis of school literary education in Ukraine. It is determined that during periods of active change in educational paradigms, it is important to understand the complex processes taking place in literary education. The relevance of the study lies in its potential usefulness for pedagogical practices, curriculum development, and the formulation of educational policy.

From a methodological perspective, the article employs a comprehensive approach that integrates theoretical foundations from pedagogy, methods of teaching literature in schools, and literary theory. Through a systematic analysis of available sources and empirical studies, key categories and concepts necessary for the study of the genesis of school literary education have been identified. The authors explore

the conceptual base of the field of school literary education and propose definitions of key terms, namely: literary education, school literary education, and genesis of school literary education.

The conceptual and categorical framework serves as a fundamental basis for studying the genesis and development of school literary education. Thanks to a structured system of key concepts and categories, researchers can effectively analyze, interpret, and deepen their understanding of the complex processes taking place in literary education. This terminological apparatus provides a structured approach to examining various elements, such as curriculum development, pedagogical strategies, learner engagement, and sociocultural factors.

The study's conclusions emphasize the importance of a holistic approach to studying literary education, highlighting the need for interdisciplinary collaboration and innovation in teaching methods. Furthermore, they stress the significance of fostering in students a love for literature, critical thinking skills, and cultural awareness.

Key words: literary education, school literary education, genesis of school literary education, world literature, Ukrainian literature.

Дата надходження статті: 28.11.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Данилюк С. С.

UDC 81'373.45:629.735:006:378.147

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.614>

Kovalenko O. M.*,

orcid.org/0000-0001-7900-6226

Kan O. Iu.*,

orcid.org/0000-0002-3975-5385

ENGLISH TERMINOLOGY USAGE IN UNMANNED AERIAL VEHICLE STUDIES

This article explores the importance of standardized English-language terminology related to Unmanned Aerial Vehicles (UAVs), focusing on their growing application in land management and surveying. As UAV technologies advance and become integrated into geospatial practices, the need for clear, consistent terminology becomes crucial for effective communication among professionals, regulators, educators, and translators. The article highlights international efforts to standardize UAV terminology, such as NATO STANAG 4671, ASTM F3322, and ISO/TC 20/SC 16, which provide frameworks for interoperability and safety.

The study analyzes challenges caused by the lack of standardization, domain-specific discrepancies, translation difficulties, and ethical concerns, all of which can hinder cross-disciplinary and cross-cultural communication. It emphasizes the necessity of collaborative, international efforts to create multilingual glossaries and terminological databases that are accurate, accessible, and continuously updated in response to technological changes.

Special attention is given to the role of education in promoting terminological competence. Incorporating English UAV terminology into academic programs for students in land management and surveying enhances their ability to work in international environments, understand technical documents, and participate in global projects. The use of project-based learning and software tools such as Pix4D and DJI Terra is encouraged to bridge theory and practice.

Overall, the article advocates for a harmonized and ethically sound UAV lexicon to support sustainable land use, professional training, and global cooperation.

Key words: UAV terminology, land management, surveying, standardization, geospatial sciences, translation challenges, international standards, terminological competence, technical education, multilingual glossaries.

*© Kovalenko O. M.

*© Kan O. Iu.